

*Dr Danica Popov, redovni profesor
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

PREVARA KAO RAZLOG RUŠLJIVOSTI PRAVNOG POSLA¹

Sažetak: *Prevara je slučaj nedostatka pravno relevantne volje za nastanak pravnog posla kada jedna strana izazove zabludu kod druge ili je održava u zabludi u nameri da je time navede na zaključenje ugovora. Prevara predstavlja namerno izazivanje zablude kod jedne strane u pravnom poslu radnjom druge strane pa se zato naziva „izazvana zabluda“, a s obzirom da izaziva teže pravne posledice u odnosu na zabludu, predstavlja „kvalifikovanu zabludu“. Za razliku od zablude koja predstavlja razlog za rušljivost pravnog posla samo ako je bitna, prevara je uvek razlog za poništenje pravnog posla zbog namernog, nepoštenog, nesavesnog, ponašanja druge strane u pravnom poslu. Prevara uvek pretpostavlja, mala fidei, na strani onoga ko je izazvao ili se njome koristi. Da bi prevara bila razlog za poništenje pravnog posla, pored namere jedne strane da učini prevaru, tako što svesno dovodi drugu stranu u zabludu ili je održava u zabludi, potrebno je da postoji uzročna veza između radnje koja se kvalifikuje kao prevara i zaključenja pravnog posla. Prevara može biti realizovana aktivnim i pasivnim ponašanjem saugovarača. Aktivno ponašanje se sastoji u lažnom prezentiranju činjenica od značaja za zaključenje pravnog posla, a pasivno u svesnom prećutkivanju činjenica koje su uticale na stvaranje pogrešne predstave o elementima pravnog posla kod druge strane. Svaka obmana u vezi zaključenja pravnog posla smatra se prevarom jer, *fraus omnia corrumpit*. Poništenje pravnog posla može tražiti prevarena strana pod uslovom da je savesna i ako dokaže da je prevara uticala na zaključenje pravnog posla. Oštećena strana ima pravo na*

---

¹ Rad je posvećen projektu *Pravo Srbije u evropskoj perspektivi* br. 149042 koji finansira Ministarstvo za nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

naknadu štete nezavisno od poništenja pravnog posla, jer poništenje pravnog posla se vrši po pravilima o ništavosti, a naknada štete prema građanskoj odgovornosti.

Ključne reči: *rušljiv pravni posao, prevara, zabluda, izazvana zabluda, namera, dolus.*

Mane volje predstavljaju neki nedostatak koji ima za posledicu da pravni posao ne proizvodi željeno pravno dejstvo. Da bi volja, kao najznačajnija pravna činjenica za nastanak pravnog posla, proizvela pravno dejstvo, mora biti izjavljena slobodno i odgovorno (mora postojati svest o pravnim posledicama izjave. Volja nije izjavljena slobodno, ako je lice koje izjavljuje volju imalo pogrešnu predstavu o nekoj pravno relevantnoj okolnosti zbog zablude, prevare ili je volja iznuđena pod pretnjom ili upotrebom sile (prinuda).

Mane volje možemo podeliti u dve grupe: 1. mane volje koje su rezultat uticaja nekorektnog ponašanja protivne stranke ili trećeg lica. Ovu grupu čine, prevara, pretnja i prinuda. 2. Mane volje koje nisu prouzrokovane etičkim povredama druge strane ugovornice. Tu spada samo zabluda. Zabluda je takva mana volje koja nije prouzrokovana nekorektnim ponašanjem druge strane ugovornice. Ona stoji nasuprot prevare, pretnje i prinude, kod kojih je mana volje prouzrokovana skrivljenim ponašanjem druge strane ugovornice. Zabluda se u poređenju sa ostalim manama volje, kao razlozima rušljivosti pravnog posla pojavljuje kao mana volje u najmanjem stepenu.²

Pojam prevare

Prevara predstavlja nedostatak volje jedne strane usled zablude koju je namerno izazvala druga strana ili je održava u zabludi, da bi je navela na zaključenje pravnog posla. Prevara, kao i zabluda pretpostavlja pogrešnu predstavu o nekom elementu pravnog posla potrebnog za njegovu punovažnost. Za razliku od zablude prevara je namerno izazivanje pogrešne predstave izazvane radnjom druge strane, pa se stoga naziva i „izazvana zabluda.” Budući da prevara izaziva teže pravne posledice od zablude za nju se kaže da predstavlja „kvalifikovanu zabludu”. Zbog toga prevara, ili „izazvana zabluda“, u strogoj smislu reči i ne predstavlja neki poseban,

---

² D. Stojanović, *Uvod u građansko pravo*, Beograd, 1988, str. 347.

potpuno nezavistan nedostatak volje. Ona je, jedna vrsta zablude i to „kvalifikovana zabluda“, koja izaziva teže pravne posledice u odnosu na običnu zabludu.³

Pojam prevare podrazumeva sticaj dva elementa: jedan, psihološkog karaktera, koji se svodi na nameru jednog ugovarača da drugog navede ili održava u zabludi radi zaključenja pravnog posla, tako što preduzima različite radnje i postupake koji dovode do formiranja pogrešne predstave druge strane o relevantnim činjenicama. Drugi, da između prevare i zaključenja pravnog posla treba da postoji uzročna veza, koja se sastoji u tome da prevarena strana bez lažnih tvrdnji i netačnih predstava koju je izazvala druga strana, pravni posao ne bi zaključila, ili ga ne bi zaključila pod istim uslovima. Prevara mora biti uzrok, ili za zaključenje ugovora, ili za sadržinu ugovora.⁴ Oba elementa kumulativno treba da budu ispunjena da bi prevarena strana mogla da zahteva poništenje takvog pravnog posla.

Za razliku od zablude koja je razlog rušljivosti pravnog posla samo ako je bitna, prevara je uvek razlog zarušljivost zbog nesavesnog, namernog, nepoštenog ponašanja druge strane. Od rimskog prava važi pravilo *fraus omnia corrumpit* -prevara sve kvari. Ona uvek pretpostavlja *mala fidei* na strani onoga ko je izazvao ili se njome koristi. Najvažnija razlika između zablude i prevare je u tome da za zabludu nije kriva druga ugovorna strana, nego je ona posledica pogrešne predstave same strane koja je u zabludi, a za prevaru se traži suprotno, da prevarena strana za stanje zablude nije kriva nego je to stanje izazvano ili održavano svesnom radnjom druge strane.

Prema Zakonu o obligacionim odnosima prevara postoji, „ako jedna strana izazove zabludu kod druge strane ili je održava u zabludi u nameri da je time navede ne zaključenje ugovora. Druga strana može zahtevati poništenje ugovora i onda kada zabluda nije bitna.“⁵

Pojam prevare u uporednom pravu

U klasičnom i postklasičnom rimskom pravu *dolus malus*, je shvaćen kao delikt koji obuhvata sve radnje učinjene sa namerom da navedu drugu stranku da učini neki materijalni ili pravni akt koji će mu naneti štetu, a koji ne bi učinio da nije bilo te doložne radnje. Najčešće se radilo

---

³ S. Perović, Obligaciono pravo, Beograd, 1990.str. 301.

⁴ D. Stojanović, Uvod u građansko pravo, Beograd, 1988, str.349.

⁵ Zakon o obligacionim odnosima, član 65. stav 1.

o dovođenju u zabludu ili održavanju u zabludi o činjenicama koje su odlučujuće uticale na zaključenje pravnog posla.⁶ *Dolus malus* će postojati i u slučaju ako je stranka sama za sebe (iz neznanja, neosnovane samouverenosti ili iz drugih razloga) dovela u zabludu, a druga stranka je u tome podržala. Prema *Servijevoj* definiciji, *dolus malus*, je izigravanje, preduzeto sa ciljem da se neko prevvari, kada se jedno simulira, a drugo stvarno radi. *Labeon*, međutim smatra da se i bez simulacije može učiniti nešto da neko bude prevaren, ali se može i bez dolusa jedno simulirati, a drugo stvarno činiti. Na osnovu toga on definiše *dolus malus*, kao svaku lukavost, obmanu ili izigravanje, preduzetu da se neko zavede, obmane ili pravari. *Labeonova* je definicija tačna. Pretor, neće štiti ono što je ugovoreno dolozno.⁷

Prema Francuskom građanskom zakoniku: „Prevara (*dol*) je razlog za poništenje ugovora, ako su prevarne radnje, jedne ugovorne strane takve, da je očigledno da druga strana, da njih nije bilo, ne bi zaključila ugovor.“⁸ Tumačenjem člana 1116, u pravnoj teoriji je izveden zaključak da se prevarna radnja sastoji od: a) afirmativnog lažnog predstavljanja stvari, uz prevarne radnje ili bez njih, ili b) prevarnih radnji koje se sastoje od prikrivanja stvarnosti, kojoj se na taj način, daje lažni izgled, v) sprečavanja ugovorne strane da stekne tačan uvid u ono što čini, time što se prouzrokuje nestanak ili uklanjanje dokaza (dokumenata) ili lica koja mogu dati savet ili obaveštenje, g) čak i ćutanje u takvom slučaju može biti prevara, i ono se tada naziva *reticence* (zatajivanje, prećutkivanje).⁹

U Nemačkom građanskom zakoniku se ne definiše prevara, već stoji, da je pravni posao do koga je došlo lažnim predstavljanjem u cilju obmane, rušljiv, ako postupak za njegovo poništenje pokrene strana koja je obmanuta.¹⁰

Prema Austrijskom građanskom zakoniku „Ako je jedna strana od druge strane, lažnim navodima zavedena, i zabluda se tiče glavne stvari, ili kakve njene bitne osobine, na šta je namera poglavito bila upravljena i izjavljena, onda za zavedenog ne postoji nikakva obaveza.“¹¹ Građanski

---

⁶ Tako Ciceron iznosi kao primer dolusa, slučaj Rimljanina Kaniusa, koga je neki bankar iz Sirakuze doveo u zabludu da će od kupovine jedne kuće za uživanje imati velike koristi i zato se odlučio da je kupi (prema D. Stojčević, *Rimsko pravo*, Beograd, 1985, str.297.)

⁷ *Digesta*, 4,3,1,2. *Ulpianus libro undecimo ad edictum*.

⁸ Francuski građanski zakonik, član 1116.

⁹ *Planiol M, et Ripert G, Traite elementaire de droit civil*, Paris, 1926, tom 1, str.200.

¹⁰ Nemački građanski zakonik, § 123 (1).

¹¹ Austrijski građanski zakonik, § 871.

zakonik za Kneževinu Srbiju iz 1844, za razliku od Austrijskog građanskog zakonika nije tako jasan, jer u istom paragrafu 537, definiše i pretњу i prevaru: „Pri ugovoru, strašenje, laž, prevara i obmana upotrebljena nikome ne pomaže, no šta više odmaže. Takav ugovor ne samo da ne stoji, nego i naknada oštećenom na taj način pripada.“¹² Opšti imovinski zakonik za Knjaževinu Crnu Goru iz 1888, u članu, 519, definiše prevaru „Ako je jedna strana takom nepoštenom prevaram navela drugu na ugovor, da bez toga ova ne bi ni ugovorila, taki ugovor ne vezuje prevarenu stranu, osim ako bi ga sama naročito priznala. Ne uzima se da ostoji prevara, kada onaj koji stvar nudi, i uopšte je hvali, pa bilo i preko mere, ako se u saobraćaju na takve preuveličane hvale mnogo ne pazi.“

U američkoj pravnoj teoriji, u Prečišćenom tekstu Američkog instituta za pravo, *Restatement of the Law of Contracts*, prevara se definiše na sledeći način: „Prevara predstavlja netačno iznošenje činjenica ili njihovo skrivanje, odnosno nesaopštavanje, (osim ako se na to ima posebno pravo) koje neko čini sa namerom, ili očekujući da time izazove zabludu kod drugoga, ili da ga drži u njoj kako bi ga naveo na zaključenje ili na održavanje od zaključenja kakvog pravnog posla.“¹³ Sudija *Story*, prihvata ovu definiciju i smatra da postoji pet elemenata koji predstavljaju osnov za pokretanje tužbe za poništaj pravnog posla usled prevare, a to su: „a) lažno (pogrešno) predstavljanje ili prikazivanje činjenica, b) svest o tome lica koje na taj način deluje, v) neobaveštenost lica izloženog lažnom predstavljanju, činjenica o tome da je reč o lažnom predstavljanju, g) namera da se na osnovu takvog predstavljanja drugo lice navede da nešto učini ili ne učini, i d) nastanak štete usled postupanja drugog, prema lažnom predstavljanju činjenica“.¹⁴

Elementi prevare

Da bi prevara bila razlog rušljivosti pravnog posla potrebno je da se steknu dva elementa, subjektivni i objektivni.

Subjektivni element se svodi na nameru jedne strane da drugu dovede ili održava u zabludi, a objektivni na preduzimanje određenih radnji kojima se realizuje namera o izazivanju ili održavanju druge strane u zabludi. Oba elementa imaju za posledicu, da je prevarena strana navedena na zaključenje pravnog posla koji ne bi zaključila da je za prevaru znala.

¹² Građanski zakonik za Kneževinu Srbiju, § 537.

¹³ R. Paund, *Jurisprudencija*, Beograd, Podgorica, 2000, knjiga druga, str. 638.

¹⁴ *Story, Equity Jurisprudence*, par. 185, prema R. Paund, op.cit, str. 638.

Između prevare i izjave volje za zaključenje pravnog posla mora da postoji uzročna veza, koja se sastoji u tome da prevarena strana bez lažnih tvrdnji i netačne predstave o činjenicama, pravni posao uopšte ne bi zaključila ili ga ne bi zaključila pod takvim uslovima. Prevara je uvek posledica *mala fidei*, onog lica koje se njome služi da bi navelo drugu stranu na zaključenje pravnog posla.

Namera strane koja čini prevaru predstavlja njenu svesnu radnju sa ciljem da se izazove ili održi pogrešna predstava o nekoj pravno relevantnoj činjenici za nastanak pravnog posla. Zabluda je izazvana namerno, dolozno (*dolus*), bez obzira da li je u pitanju *dolus directus*, kada je strana koja je namerno izazvala zabludu znala da će to uticati na drugu stranu, ili *dolus eventualis*, kada se mogućnost nastanka "izazvane" zablude kod druge strane samo pretpostavlja. Namera jedne strane da drugu dovede u zabludu ili je njoj održava treba da bude skrivljena, tj. da joj se može pripisati u krivicu. Ona je odgovorna što je svesno iznela neistinite činjenice ili prećutala neke od njih da bi navela drugu stranu na zaključenje manljivog pravnog posla. Prevara ne može nastati iz nehata (nepažnje). Nepažnja koja je imala za posledicu izazivanje zablude kod druge strane ne smatra se prevarom. Smatra se da postoji namera jedne strane u pravnom poslu da drugu stranu dovede u zabludu ili je održava u zabludi, ako je ona sama svesna neistinitosti činjenica koje predstavlja drugoj strani kao istinu. Ako je i sama u zabludi u pogledu činjenica za koje tvrdi da su istinite, onda joj se to ne može pripisati u krivicu.

Sama namera da se druga strana dovede ili održava u zabludi nije dovoljna za postojanje prevare, nego je potrebno da se ona realizuje preduzimanjem, faktičkih radnji (objektivni element). Radnje kojima se prevara čini mogu biti učinjene aktivnim ili pasivnim ponašanjem. Aktivno ponašanje se obično sastoji u lažnom prezentiranju činjenica od uticaja na zaključenje pravnog posla. Nije neophodno da prevara bude učinjena rečima, nego može i drugim radnjama. Svaka obmana u vezi zaključenje pravnog posla se uzima kao prevara (*fraus omnia corrumpit*).

Prema, *Restatement of the Law of Contracts*, za netačno (lažno) predstavljanje činjenica kaže se da je „svako izražavanje rečima ili svako ponašanje jednog lica u odnosu na drugo, koje u datim okolnostima doводи do izjave koja nije u skladu sa činjenicama“ (paragraf 407). Samo po sebi ono ne podrazumeva posledice, osim ako se time, drugi ne navede na kakvo činjenje ili nečinjenje.

Prevara može biti učinjena i pasivnim ponašanjem u slučaju kada jedna strana održava u zabludi drugu stranu namernim prećutkivanjem činjenica od značaja za pravni posao. Pasivno ponašanje podrazumeva da se ne učini ništa da bi se druga strana oslobodila zablude nego se ću-

tanjem ona održava u zabludi ili se time zabluda čak i pojačava. Na primer: postoji prevara kada prodavac građevinskog zemljišta ne obavesti kupca da je gradnja na tom zemljištu zabranjena iako zna da ga kupuje isključivo zbog izgradnje.¹⁵ Prećutkivanje činjenica o pravnom poslu jedne strane po sebi ne predstavlja prevaru. Pitanje je da li je strana u pravnom poslu dužna da upozori drugu na zabludu. Ako je prema okolnostima ili načelu savesnosti i poštenja postojala obaveza na informisanje koje nije ispoštovano, pa je zbog toga druga strana dovedena u zabludu, može se govoriti o prevari. Obaveza informisanja može poticati iz pravila određene profesije ili iz razloga trajnih poslovnih odnosa između stranaka, kao i iz prirode pravnog posla (*uberimae fidei*). Smatra se da postoji obaveza na informisanje, ako je u pravnom prometu to uobičajeno, a neudovoljavanje ovoj obavezi je izazvalo pogrešnu predstavu kod druge strane koja takav pravni posao ne bi zaključila da nije bila u zabludi. Prećutkivanje istine u ovakvim slučajevima se može kvalifikovati kao prevara.

Ima mišljenja da obaveza obaveštavanja zavisi od vrste pravnog posla. Ima najmanje tri grupe okolnosti kada se ćutanje ili ne otkrivanje istine tretira kao prevara. Prvo, u slučaju kada ćutanje iskrivljuje istinitu predstavu o nekoj pravnoj činjenici; drugo, kod ugovora kod kojih se zahteva posebno poverenje (*uberrimae fidei*), i treće kod fiducijarnih pravnih poslova.¹⁶ U nemačkom pravu se ne izdvajaju posebni pravni poslovi, kao u engleskom, već se u skladu sa okolnostima svakog pojedinog slučaja određuje da li je nesaopštavanje prevarno ili nije.

U angloameričkom pravu prećutkivanje, osim ako se ne vrši po ovlašćenju (ili posebnom pravu na to) dejstvuje kao materijalno pogrešno predstavljanje. Onaj ko pregovara sa drugom stranom nije u obavezi da joj saopšti sve što zna, čak i ako je svestan da druga strana ne poznaje relevantne činjenice. Međutim, ako je odnos među stranama takav da opravdava očekivanje jedne strane da se o njenim interesima vodi računa ili ako postoje posebna pravila kojima se zahteva saopštavanje činjenica od značaja za pravni posao, kao što su osiguranje ili jemstvo, odnosno ako je činjenica koju jedna strana zna, a druga ne zna, od tako velikog značaja, da bi uzajamna zabluda pravni posao učinila rušljivim, prećutkivanje onoga što je u tom slučaju poznato jednoj strani, a nepoznato drugoj, smatra se prevarnim činom.¹⁷ Obaveza informisanja može proisticati iz

¹⁵ Presuda Saveznog vrhovnog suda Rev. 1003/58. Zbirka susdkih odluka, knjiga 4. sveska 1. br. 36.

¹⁶ *Cheshire and Fifoot's, Law of contract, Butterworths, London, 1976, str. 252.*

¹⁷ *Restatement, of the Law of Contracts, sec. 472, R.Paund, op. cit, str. 641*

pravila određene profesije ili iz razloga trajnih poslovnih odnosa između ugovornih partnera kao i iz prirode pravnog posla.¹⁸

Faktičko je pitanje koje će se radnje tretirati kao prevara što zavisi od okolnosti slučaja, shvatanja sredine ili ponašanja u pravnom prometu.

Neće se smatrati prevaram pohvale i reklame nekog proizvoda koje ni prosečno pažljiv potrošač ne uzima ozbiljno. Ima mišljenja „da se zbog reklamiranja ne može zahtevati poništaj ugovora, ukoliko onaj kome je ona namenjena nije imao sve razloge da se u nju pouzda, uz primenu uobičajene obazrivosti i brižljivosti“¹⁹ U rimskom pravu ovakvi postupci su se kvalifikovali kao dozvoljena prevara (*dolus bonus*). Znameniti rimski pravnik *Paulus* u *Digestama* navodi: „Kod kupovine o prodaje prirodno je očekivati da se kupi više stvari za manje novca i da se proda ono što manje vredi po višoj ceni, pa prema tome i da stranke u pravnom poslu pokušavaju jedna od druge da izvuku veću korist“.²⁰ Često se dešava da prodavac nudeći robu na prodaju, ovu toliko hvali navodeći da ona ima svojstva koja nema, da bi neopravdano naveo drugu stranu na zaključenje pravnog posla. Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru, predviđao je, da se ne uzima kao prevara slučaj kada neko stvar hvali preko svake mere, ako se u pravnom prometu na takve preuveličane hvale "mnogo ne pazi."²¹

Prosta neistina ili obmana o pojedinim činjenicama u pravnom poslu, predstavlja prevaru, ako prema shvatanju u pravnom prometu može biti tretirana kao povreda savesnosti i poštenja. Prilikom utvrđivanja te pravne činjenice moraju se uzeti u obzir: vrsta pravnog posla, okolnosti pod kojima se zaključuje pravni posao, lična svojstva strana, uloga i značaj reklame itd.²²

Uslovi za poništenje pravnog posla zaključenog pod prevaram

Pored namere jedne strane da drugu dovede ili održava u zabludi i preduzimanja faktičkih radnji kojima se namera realizuje, za poništenje pravnog posla usled prevare potrebno je da budu ispunjeni i drugi uslovi kao što su: postojanje uzročne veze između prevarne radnje i zaključenja

---

¹⁸ Radmila Kovačević, Kuštrimović, Građansko pravo, op cit, str. 223.

¹⁹ *Emery v. Third National Bank* (1934), R. Paund, op.cit, str.638.

²⁰ *Paulus, Digesta*, 19,2,22,3.

²¹ Prema članu 519." Ne uzimlje se da je prijevara, kad onaj koji stvar nudi, i opšte je hvali, pa bilo preko svake mjere, ako se u saobrašaju na takve preuveličane hvale mnogo ne pazi".

²² Marty G, Raynaud P, Droit civil, Paris 1961, str.126.

pravnog posla. Prevara se vrši sa namerom da se druga ugovorna strana navede na zaključenje pravnog posla i to tako da bez prevarne radnje druga strana ne bi zaključila pravni posao. U pravnoj teoriji postoji spor o tome da li je za prevaru dovoljna namera da se zaključi određeni pravni posao (*dol principal*), ili namera da se zaključi pravni posao pod uslovima koje nameće lice koje se koristi prevarom (*dol incident*). Po jednim, dovoljna je opšta namera (*Mazeaud*), a po drugima ovo pitanje treba raspraviti na planu sankcije.²³

Ako je prevara ostala bez uticaja na izjavioca, ako je on učinio izjavu volje bez obzira na prevaru, pravni posao biće punovažan. Pitanje, da li je u konkretnom slučaju bilo uzročne veze između izjave i prevare je čisto faktičko pitanje, koje sud rešava s obzirom na ono, što bi razumni čovek u takvom slučaju radio.²⁴

Po pitanju, od koga treba da potiče prevara, da bi imala uticaja na punovažnost pravnog posla, postoje različita rešenja u pojedinim pravnim sistemima. Prema austrijskom pravu, zahteva se da, prevara potiče od protivne strane. Izuzetno imaće dejstvo na punovažnost pravnog posla i prevara koja potiče od trećeg lica ako je protivna strana iz pravnog posla učestvovala u njoj ili je za nju znala.²⁵ Na sličan način i francusko pravo, reguliše ovo pitanje (član 116). Nemačko pravo (par.123), ima drugačiji sistem, prema kome, svaka prevara, ma od koga ona poticala, utiče na punovažnost pravnog posla. Prema navedenom paragrafu 123, „ako prevara potiče od trećeg lica moći će da se traži poništaj pravnog posla samo ako je strana iz dotičnog pravnog posla znala ili morala znati za prevaru. Izuzetno će prevara, ma od koga poticala, uticati na punovažnost pravnog posla ako je to treće lice steklo neko pravo neposredno na osnovu izjave volje, a znalo je ili moralo znati za prevaru“. Ispravnije je shvatanje da pravni posao zaključen pod prevarom, nije punovažan, bez obzira na to, da li je prevaru izvršila druga ugovorna strana ili treće lice. Ako druga strana nije znala za prevaru, ona ima pravo na naknadu štete, kao i u slučaju zablude. Šteta obuhvata samo tzv. negativni interes.²⁶

U našoj predratnoj literaturi bilo je i drugačijih mišljenja da se poništaj ugovora zaključenog pod prevarom može tražiti samo u slučaju da prevara potiče od protivne strane.²⁷ Sličnih mišljenja bilo je i u posleratnoj pravnoj teoriji. Prema V. Spaiću, za pojam prevare je bitno da ona po-

²³ R. Kovačević Kuštrimović, op cit. str. 218.

²⁴ L. Marković, op cit. str.223.

²⁵ Austrijski građanski zakonik, (novelirani), § 875.

²⁶ L. Marković, Građansko pravo, Beograd, 1912, str.225.

²⁷ Đ. Pavlović, O obveznostima u ugovorima uopšte, Beograd, 1892, str 304.

tiče od druge strane u pravnom poslu, jer je za prevaru karakteristično, da je baš jedna od strana iz pravnog posla namerno dovela u zabludu drugu stranu. U slučaju da je neko treći na prevaran način naveo jednu od strana na zaključenje pravnog posla, ne može se govoriti o prevari, već o zabludi, a ako su ispunjeni uslovi za postojanje bitne zablude, mogao bi se ovakav pravni posao poništiti. Međutim, treće lice koje je učinilo prevaru u svakom slučaju je dužno da nadoknadi štetu koju je jedna od strana u pravnom poslu pretrpela. U svakom slučaju od protivne stranke se ne može tražiti naknada štete. Zbog navedenih razloga se prevara definiše kao “ namerno izazivanje, pojačavanje ili održavanje pogrešne i lažne predstave kod drugog lica. Kod prevare se, dakle, jedno lice namerno dovodi u zabludu da učini izjavu koju ono inače ne bi učinilo”.²⁸

Namerno prouzrokovana zabluda treba da bude uzrok koji je drugu stranu naveo na zaključenje pravnog posla. Između izjavljene volje prevarene strane i zaključenja pravnog posla treba da postoji uzročna veza. Nemački građanski zakonik sadrži formulaciju u kojoj je to naročito istaknuto (*arglistige Tauschung*).²⁹ Uzročne veze nema ako do zaključenja pravnog posla ne dođe, kao i slučaju ako se pravni posao zaključi, ali ne u vezi sa prouzrokovanom prevarom, ako bi ga prevarena strana zaključila u svakom slučaju, pa i u slučaju da je bila svesna svoje prevare. Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru, je o tome imao posebnu odredbu. „Ko pri ugovaranju zna ili lako znati može da ga varaju, pa ipak pristane, nije prevaren.”³⁰

Prevara se smatra i protivpravnom, nedozvoljenom radnjom koja je uvek uzrok relativne ništavosti pravnog posla jer se nanosi šteta drugoj strani. Između prevare krivičnog i građanskog prava postoje izvesne sličnosti i razlike. Iako se izvesni elementi prevare u oba slučaja poklapaju pojam prevare u građanskopravnom smislu je širi. To znači da je prevara u smislu krivičnog prava predstavlja uzrok ništavosti i u građanskom pravu, ali ne i obrnuto, pravni posao zaključen pod prevarom ne mora biti krivično delo prevare.³¹ Za prevaru kao razlog rušljivosti pravnog posla nije neophodno da radnja lica koje se ponaša prevarno ima elemente prevare kao krivičnog dela. Za postojanje prevare u građanskom pravu dovoljno je da prevara pred-

---

²⁸ V. Spaić, *Građansko pravo, opšti deo i stvarno pravo*, Sarajevo, 1971, str. 279.

²⁹ Nemački građanski zakonik, § 123.

³⁰ Opšti imovinski zakonik za Crnu Goru, član 910.

³¹ Prema Krivičnom zakoniku, definicija prevare glasi: „Ko u nameri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist, dovede koga lažnim prikazivanjem ili prikri- vanjem činjenica u zabludu ili ga održava u zabludi i time navede da ovaj na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini ili ne učini“. (član 208. Krivičnog zakonika „Sl. Glasnik RS“, br. 85/2005)

stavlja protivpravan akt kojim se drugoj strani nanosi šteta, i da postoji ne-savesnost na strani lica koje je čini.

Još jedan uslov treba da se ispuni da bi prevara bila razlog za rušljivost pravnog posla, a to je da prevaru treba da izvrši saugovarač. Ako je prevara izvršena sopstvenom krivicom prevarene strane postojala bi neopravdana zabluda, a ne prevara.

Prevaru može izvršiti ne samo saugovarač nego i treće lice.³² Postavlja se pitanje, da li prevara koju je izazvalo treće lice može uticati na punovažnost pravnog posla. Prema jednom shvatanju, koje je prihvaćeno u Francuskom građanskom zakoniku (član 1116.) ovakva prevara je bez uticaja na pravni posao pod uslovom da je saugovarač bio savestan, tj. nije znao za prevaru trećeg lica. Prevara uvek pretpostavlja krivicu druge strane - saugovarača.

Prema drugom shvatanju koje je prihvaćeno u većini zakonodavstava, a usvojeno je i u našem Zakonu o obligacionim odnosima, prevara koju učini treće lice može biti razlog rušljivosti ako je drugoj strani - saugovoraču u vreme zaključenja bila ili morala biti poznata.³³ „Ako je prevaru učinilo treće lice, prevara utiče na sam ugovor ako je druga strana u vreme zaključenja ugovora znala ili morala znati za prevaru”.³⁴ U ovom slučaju postoji prevara jer je druga ugovorna strana znala da je treće lice izazvalo zabludu, a ništa nije preduzela da prevarenu stranu upozori ili oslobodi te zablude, pa se smatra kao da ona čini prevaru. U ovom slučaju druga strana u pravnom poslu pokazuje da se slaže sa tako nastalim stanjem, bilo prećutkivanjem ili čak i potenciranjem zablude koju je izazvalo treće lice, da bi iz takvog pravnog posla za sebe pribavila neopravdanu korist.

Kada prevaru vrši treće lice, a ugovorna strana ne zna za to, pravni posao se ne može poništiti jer ne dostaje njena krivica. Ali, pošto druga strana u pravnom poslu trpi štetu zbog zaključenja takvog pravnog posla dopušteno joj je da zahteva naknadu štete od trećeg lica na osnovu opštih pravila o odgovornosti za prouzrokovanu štetu.

---

³² Pomoćnici druge ugovorne strane nisu treća lica u smislu člana 65. stava 3. Zakona o obligacionim odnosima, i njihove radnje računaju se kao radnje njihovog gospodara. Protivnoj ugovornoj strani ne može koristiti činjenica, da on uopšte nije znao o prevari koju su učinili njegovi službenici, agenti ili druga lica koja je koristio pri zaključenju i ispunjenju ugovora. Kao treća lica smislu pomenutog člana 65, treba smatrati pomoćnike lica koje je bilo prevareno, ako su prevaru počinila ova lica, a protivna strana ugovornica je za ovu prevaru znala. Prevareni može takav ugovor osporavati i zahtevati njegov poništaj. D. Stojanović, op.cit, str.349.

³³ Švajcarski zakonik o obligacijama (čl.28), Nemački građanski zakonik (§.123), Italijanski građanski zakonik (čl.1439).

³⁴ Zakon o obligacionim odnosima, član 65. stav 3.

Ako je zaključen dobročini pravni posao (ugovor bez naknade) može se poništiti i kad je prevaru učinilo treće lice, bez obzira na to da li je ugovorna strana u vreme zaključenja ugovora znala ili morala znati za prevaru.³⁵

Ovo pravilo je inspirisano posebnom zaštitom dužnika kod dobročinih pravnih poslova koji se obavezuju na činidbu bez protičinidbe.³⁶

Pravno dejstvo prevare

Prevara je mana volje koja ima za posledicu relativnu ništavost zaključenog pravnog posla. Poništenje ovakvog pravnog posla može tražiti strana koja je prevarena. Ona mora dokazati da je prevara uticala na zaključenje pravnog posla koji je zbog toga rušljiv. Da bi prevarena strana uspela sa zahtevom za poništenje pravnog posla mora biti savesna. Prevarena strana ima pravo na naknadu štete koju je pretrpela zbog poništenja pravnog posla.

Ako je prevaru izazvalo treće lice treba razlikovati slučaj:

a) kada je druga strana u pravnom poslu znala ili morala znati za prevaru, što prevarenom daje pravo da traži njegovo poništenje uz pravo na naknadu štete, koju može zahtevati od druge strane u pravnom poslu ili od trećeg lica;

b) kada druga strana u pravnom poslu nije znala za prevaru, treba razlikovati dva sličaja: prvi, ako se radi o teretnom pravnom poslu, pravni posao je pravno valjan, a prevareni ima pravo na naknadu štete od trećeg lica koje ga je dovelo u zabludu; i drugi, ako je zaključen dobročini pravni posao, prevarena strana može zahtevati poništenje pravnog posla, bez obzira da li je druga strana u vreme zaključenja znala ili morala znati za prevaru.

Oštećena strana ima pravo na naknadu štete zbog rušljivosti pravnog posla usled prevare, nezavisno od poništenja pravnog posla. Šteta treba da bude posledica prevarnih radnji jedne od strana u pravnom poslu ili trećeg lica. Moguće je da prevareni traži naknadu štete u oba slučaja i kada je pravni posao poništen i kada nije. Ovo iz razloga što „pravara sve kvari“ (*fraus omnia corumpit*), jer se uvek pretpostavlja nesavesnost na strani onoga ko se njome koristi.

Ništavost pravnog posla se izriče zbog mane u izjavi volje, a naknada štete kao sankcija za građanski delikt. Zato se poništenje vrši prema pravilima o ništavosti, a naknada štete se duguje prema pravilima o građanskoj odgovornosti.³⁷

---

³⁵ Zakon o obligacionim odnosima, član 65. stav 4.

³⁶ Marty G, Raynaud P, op. cit. str. 129.

³⁷ Radmila Kovačević - Kuštrimović, *Gradansko pravo*, op cit. str. 225.

Naknada štete se može zahtevati nezavisno od poništenja ugovora. Bitno je da je šteta nastala kao posledica prevarnih radnji jedne ugovorne strane ili trećeg lica. Moguće je da prevarena strana zahteva naknadu štete iako ugovor nije poništen, kao i kada je poništen.

Rok za poništenje pravnog posla zaključenog pod prevarom u našem pravu iznosi godinu dana od saznanja za prevaru, a najkasnije u roku od tri godine od zaključenja pravnog posla. Potraživanje naknade štete zbog prevare zastareva prema opštem roku zastarelosti utvrđenom Zakonom o obligacionim odnosima. Ako se pravni posao ne poništi u tom roku konvalidira se i važi kao da prevare nije ni bilo. Pošto prevara predstavlja nedozvoljenu skrivljenu radnju, u uporednom zakonodavstvu i našem predratnom pravu rokovi za poništaj pravnog posla usled prevare su duži nego u slučaju zablude.³⁸

U angloameričkom pravu zaštita od prevare može se ostvariti u postupku pred sudom po pravilima opšteg prava (*common Law*) ili po pravu pravičnosti (*equity Law*). Prigovori po pravu pravičnosti obuhvataju poništaj (s tim što se zahteva pismeni dokaz, kako o postojanju pravnog posla tako i o prevari), zatim raskid ugovora (kada se smatra da ugovor ne proizvodi pravno dejstvo) i prigovor zasnovan na pravičnosti. Pravno sredstvo po opštem pravu je tužba za naknadu štete, kod koje značajnu ulogu igra element obmane oštećene strane.

Prema postupku predviđenom pravom pravičnosti u slučajevima naknade štete zbog prevare potrebno je ispuniti i neke dodatne uslove da bi se zaštitio pravni promet. Tako, lice koje zahteva poništaj mora vratiti ono što je eventualno primilo od druge strane i mora brzo reagovati u navedenom smislu, pri čemu se posebno vodi računa o interesima trećih lica koja za prevaru nisu znala ili nisu mogla znati.³⁹

Poseban tip naknade po angloameričkom pravu predviđen je kroz diskreciono ovlašćenje sudova prava pravičnosti da naredi specifično ispunjenje obaveze tamo gde pravna sredstva koja predviđa opšte pravo nisu dovoljna. Ovakvo ispunjenje, međutim, neće biti dozvoljeno ukoliko nisu zadovoljeni svi zahtevi u pogledu dokazivanja da je do prevare došlo, zatim ukoliko se ne dokaže da je položaj ugovornih strana posebno neravnopravan i kombinovan sa iskorišćavanjem nevolje jedne strane.⁴⁰

---

³⁸ U Nemačkom građanskom zakoniku (§ 124.) predviđen je subjektivni rok od jedne, a objektivni od trideset godina, Francuski građanski zakonik (član 1304) predviđa rok od deset godina, Građanski zakonik za Kneževinu Srbiju iz 1844. (§ 937) predviđao je rok od dvadesetčetiri godine.

³⁹ *Restatement of the Law of Contracts*, sec. 480 – 484.

⁴⁰ Rosko Paund, *Jurisprudencija*, op.cit. str.642.

*Danica Popov, Ph. D., Full Professor
Novi sad School of Law*

The Effect of Misrepresentation

Abstract

The misrepresentation means an untrue statement of facts, made by one party to the other in the course of negotiating a contract that induces the other party to enter into the contract. The person making the misrepresentation is called the representor, and the person whom it is made is the representee. A false or fraudulent misrepresentation is one made with knowledge of its falsehood, and intended to deceive. In the case of fraudulent misrepresentation representor did not honestly believe in the truth of his statement, which is not the same as saying that he knew it to be false. A negligent misrepresentation is one made with no reasonable grounds for believing in to be true. An innocent misrepresentation is one made with reasonable grounds for believing in to the true, as where an honest mistake is made. A fraudulent misrepresentation is actionable as a tort.

When a person has been induced to enter into a contract by misrepresentation, he may in general either (1) affirm the contract and insist of the misrepresentation being made good, if that is possible, or (2) rescind the contract if it is still executory, and if all parties can be restored to their original positions, or (3) bring an action for damages, or (4) rely upon the misrepresentation as a defense to an action on the contract.

A contract may be rescinded of the ground of misrepresentation even if innocent. Specific performance will not be decreed if a definite untrue representation has been relied on.

It is clear that the claim for damages for fraudulent misrepresentation is a claim in tort. So the general governing rule is that the plaintiff should be restored to the position he would have been in if the representation had not been made.